

Jacek Lisowski

Akademia Ekonomiczna w Poznaniu

KILKA UWAG NA TEMAT WPŁYWU ZMIAN OTOCZENIA PRAWNEGO NA GOSPODARKE FINANSOWĄ ZAKŁADÓW UBEZPIECZEŃ W POLSCE

1. Wstęp

Celem artykułu było przedstawienie uwag na temat wpływu proponowanych i dyskutowanych zmian w otoczeniu prawnym na gospodarkę finansową zakładów ubezpieczeń w Polsce¹.

System finansowy ubezpieczeń gospodarczych rozumiany jest jako zespół ściśle ze sobą powiązanych instytucji ubezpieczeniowych i norm prawnych regulujących procesy gromadzenia i rozdziału zasobów finansowych w zakładach ubezpieczeń [Liwacz 2004, s. 139]. System finansowy składa się z dwóch podukładów: segmentu rynkowego i publicznego. W przypadku segmentu rynkowego usługi dostarczane podmiotom sfery realnej przez system finansowy są świadczone za pośrednictwem mechanizmów rynkowych, natomiast w przypadku segmentu publicznego – w trybie publicznym.

Rynkowy system finansowy ubezpieczeń składa się z czterech ogniw [Sangowski 1995, s. 18-19]:

- 1) instrumentów finansowych, czyli umów ubezpieczenia lub gwarancji,
- 2) rynku ubezpieczeniowego,
- 3) instytucji finansowych,
- 4) zasad, na jakich działają trzy pierwsze ogniwa.

Rynek ubezpieczeniowy to rynek, na którym dokonuje się transakcji dotyczących specyficznych instrumentów finansowych, jakimi są umowy ubezpieczenia.

¹ Z powodu ograniczeń objętościowych artykuł ten stanowi tylko przyczynek do dyskusji na temat zmian w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń i dlatego nie przedstawia szczegółowo wszystkich czynników mających wpływ na te zmiany.

Są to transakcje, których przedmiotem jest niematerialny, ulotny element cechujący obietnice [Sangowski 1995, s. 27].

Specyficzne cechy instrumentów finansowych dotyczą także ubezpieczeń gospodarczych. Powinny one, jako instytucja najwyższego zaufania społecznego, być przede wszystkim instytucją pewną i niezawodną. Ta pewność jest ważna nie tylko dla ubezpieczonych, rynku ubezpieczeniowego, ale również dla całej gospodarki narodowej.

Instytucje finansowe (pośrednicy finansowi) to podmioty ekonomiczne, które specjalizują się w przyjmowaniu na siebie zobowiązań finansowych oraz nabywaniu takich zobowiązań od innych podmiotów. Są to więc przedsiębiorstwa, których głównym przedmiotem działalności jest utrzymywanie instrumentów finansowych oraz dokonywanie transakcji nimi, co w efekcie powoduje, że instrumenty te są zazwyczaj najważniejszym składnikiem majątku [Dickinson, Liedtke 2004, s. 14]. Są to więc zakłady ubezpieczeń oraz reasekuratorzy.

Zasady, na których działają trzy przedstawione ogniwa systemu finansowego ubezpieczeń, to: zasada realności, pełności i powszechności ochrony ubezpieczeniowej. Najważniejsza z nich jest zasada realności ochrony ubezpieczeniowej. Zasada ta wskazuje na konieczność prawnego i ekonomicznego zagwarantowania ubezpieczającemu (ubezpieczonemu) pewności, że w razie zajścia wypadku ubezpieczeniowego zakład ubezpieczeń spełni ciężący na nim obowiązek wypłaty świadczenia (odszkodowania) ubezpieczeniowego. Istotnym elementem gwarancji ekonomicznych winno być czuwanie nad stworzeniem i utrzymaniem przez zakład ubezpieczeń takiej struktury finansowej, która praktycznie wykluczałaby możliwość braku pokrycia wierzytelności ubezpieczających z tytułu odszkodowań i świadczeń lub też zwłokę w zaspokajaniu tych wierzytelności [Kurek 2004, s. 15].

W związku z tym bardzo istotnym elementem prawidłowego funkcjonowania systemu finansowego ubezpieczeń gospodarczych jest odpowiednia gospodarka finansowa (zarządzanie finansami) zakładu ubezpieczeń. Rozumie się przez nią wszystkie czynności związane z przygotowaniem, realizacją i analizą przebiegu operacji finansowych w zakładach ubezpieczeń, mające na celu osiągnięcie założonych celów gospodarczych [Lisowski, Jaworski 2000, s. 7].

2. Elementy gospodarki finansowej zakładów ubezpieczeń

Do najważniejszych elementów, które wchodzi w skład gospodarki finansowej zakładów ubezpieczeń, możemy zaliczyć:

1. Utrzymanie wypłacalności (spełnianie ustawowych wymogów finansowych, tj. m.in. posiadania środków własnych na pokrycie marginesu wypłacalności) i płynności zakładu ubezpieczeń.

2. Zarządzanie składnikami majątku zakładu ubezpieczeń i źródłami jego finansowania (ALM), ze szczególnym uwzględnieniem:

- adekwatności wyposażenia w kapitały,
 - polityki w zakresie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych,
 - polityki lokacyjnej zakładu ubezpieczeń,
 - polityki reasekuracyjnej.
3. Ustalenie realnego wyniku finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem:
- znacznych wahań przychodów składkowych,
 - braku stabilności struktury portfela produktów i jego szkodowości,
 - polityki rachunkowości.

Wypłacalność zakładu ubezpieczeń obejmuje dwa aspekty: sytuację finansową (zdolność) oraz gotowość (wolę) spełnienia zobowiązań polisowych. W świetle uregulowań prawnych, dających ubezpieczonemu możliwość dochodzenia swoich roszczeń od zakładu ubezpieczeń na drodze prawnej (prawne gwarancje realności ochrony ubezpieczeniowej), na pierwszy plan wysuwa się element siły finansowej zakładów ubezpieczeń (ekonomiczne gwarancje realności ochrony ubezpieczeniowej). W tym aspekcie wypłacalność zakładu ubezpieczeń sprowadza się do jego zdolności płatniczej, która może być zagrożona przez wiele czynników. Biorąc pod uwagę wielość czynników wpływających na bezpieczeństwo i wypłacalność zakładów ubezpieczeń, należałoby je podzielić na czynniki wewnętrzne, leżące po stronie zakładu ubezpieczeń, i czynniki zewnętrzne, na które zakład ubezpieczeń praktycznie nie ma większego wpływu.

Jeśli uwzględnimy szybki wzrost rozmiarów działalności prowadzonej przez polskie zakłady ubezpieczeń szczególnie, to ważna jest ocena adekwatności kapitałów i środków własnych. Problem niedostatków kapitałów własnych nie jest już w ostatnim czasie tak znaczący ze względu na duże zaangażowanie zagranicznego kapitału w polskich zakładach ubezpieczeń, jednakże adekwatność kapitałowa jest w dalszym ciągu podstawowym elementem oceny bezpieczeństwa prowadzonej działalności.

Ocena adekwatności rezerw techniczno-ubezpieczeniowych ma podstawowe znaczenie. Rezerwy, przede wszystkim na niewypłacone odszkodowania i świadczenia oraz w ubezpieczeniach na życie, stanowią największą pozycję w kapitałach obcych zakładu ubezpieczeń. Ponieważ działalność ubezpieczeniowa charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem zadłużenia, niedoszacowanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych stanowi podstawowe zagrożenie dla bezpieczeństwa ubezpieczyciela. Podstawowymi przyczynami niedoszacowania rezerw są: brak odpowiednich danych będących podstawą ich wyliczenia, nieodpowiednie metody tworzenia rezerw, działania zarządu w celu podwyższenia rentowności. Niedoszacowanie rezerw wiąże się często z błędami lub zaniżaniem taryf. Adekwatność rezerw może być również zagrożona np. przez nieprzewidzianą zmienność w przebiegu szkodowości (przede wszystkim inflacja szkód z lat poprzednich) oraz zmiany w przepisach prawnych.

Wyniki działalności inwestycyjnej mają zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa zakładu ubezpieczeń. Jest wiele przykładów, także spoza działalności ubez-

pieczeniowej, w których niewłaściwa polityka lokacyjna doprowadziła do niewypłacalności. W przypadku zakładów ubezpieczeń majątkowych błędy w działalności lokacyjnej same w sobie nie są tak dużym zagrożeniem jak w ubezpieczeniach na życie, jednak w sytuacji niekorzystnych wyników działalności technicznej mogą decydować o istnieniu ubezpieczyciela. Analiza aktywów pod kątem bezpieczeństwa działalności prowadzonej przez zakład ubezpieczeń obejmuje przede wszystkim ich poziom, strukturę oraz jakość poszczególnych składników aktywów. Najważniejszym elementem oceny jest analiza struktury portfela lokat. Oprócz oceny działalności inwestycyjnej, analizie należy poddać również inne składniki aktywów, np. stan i strukturę należności.

Program reasekuracyjny może mieć podstawowe znaczenie dla bezpieczeństwa zakładu ubezpieczeń. Polityka reasekuracyjna nabiera szczególnego znaczenia szczególnie w przypadku zakładów ubezpieczeń prowadzących ubezpieczenia charakteryzujące się potencjalnie wysokimi jednorazowymi szkodami, zagrożonych szkodami katastroficznymi lub o stosunkowo nieprzewidywalnym przebiegu szkodowości. Znaczenie to wynika z powodów, dla których zawarto umowy reasekuracyjne. Najważniejsze z nich wiążą się z bezpieczeństwem prowadzonej działalności. Są to m.in.: stabilizacja wyników, zwiększenie pojemności, finansowanie wzrostu oraz ochrona przed szkodami katastroficznymi. Zagrożenie bezpieczeństwa zakładu ubezpieczeń, mające źródło w programie reasekuracyjnym, może wynikać przede wszystkim z dwóch sytuacji: zatrzymania zbyt dużego ryzyka na udziale własnym w porównaniu z dostępnymi środkami własnymi lub zbytniego polegania na jednym lub niewielu reasekuratorach, mających problemy z wypłacalnością. Ze względu na rosnącą konkurencję na rynku reasekuracyjnym i zagrożenia wypłacalności analiza siły finansowej reasekuratorów jest jednym z najważniejszych kryteriów oceny polityki reasekuracyjnej².

Na rozwiniętych rynkach ubezpieczeniowych na szczególną uwagę zasługuje wpływ nadmiernego wzrostu prowadzonej działalności na bezpieczeństwo zakładu ubezpieczeń. Wynika to z ponadprzeciętnego rozwoju związanego często z zaniżaniem taryf, a co za tym idzie – malejącą rentownością i/lub zaniżaniem rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, szczególnie w przypadku ekspansji w niekorzystnym punkcie cyklu underwritingowego³. Analiza ta łączy się więc z analizą adekwatności rezerw, płynności oraz jakości lokat. Na rozwiniętych rynkach ubezpie-

² Szerzej zob. w: [Jaworski, Lisowski 2002].

³ W zależności od fazy cyklu underwritingowego mówi się o tzw. miękkim i twardym rynku. Twardy rynek charakteryzuje się ograniczeniami pojemności akceptacyjnej zakładów ubezpieczeń i reasekuracji (tj. zwiększeniem poziomu techniczno-ubezpieczeniowych ograniczeń odpowiedzialności odszkodowawczej zakładów ubezpieczeń, brakiem możliwości ubezpieczeń określonych ryzyk oraz relatywnie niskimi limitami odszkodowawczymi) oraz zwiększeniem kosztu ubezpieczenia. Z takim stanem rzeczy mamy do czynienia w ubezpieczeniach od ryzyk terroryzmu od momentu ataków terrorystycznych 11 września 2001 r. czy w ubezpieczeniach powodziowych od czasu katastrofalnych powodzi w Europie. Szerzej na ten temat zob. w: [Liwacz 2004, s. 46-48]. Cykl underwritingowy jest jednym z elementów składających się na cykl ubezpieczeniowy. Szerzej zob. w: [Enz 2002].

czeniowych analizie jest poddawana także stabilność struktury portfela ubezpieczeniowego, świadcząca również o bezpieczeństwie prowadzonej działalności [Kędziora 2004, s. 99-100]. Ponadto bardzo ważne dla gospodarki finansowej zakładu ubezpieczeń jest prawidłowe ustalenie wyniku finansowego, zgodne z obowiązującymi zasadami rachunkowości. Polityka rachunkowości została zdefiniowana jako zasady, reguły, metody i procedury przyjęte przez podmiot przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Dotyczy ona dwóch podstawowych aspektów działalności ubezpieczeniowej – dokonań i sytuacji majątkowej, a celem tej polityki jest określenie zasad pomiaru rentowności i płynności pozwalających na osiągnięcie długoterminowych celów zakładu ubezpieczeń [Sangowski 1992, s. 83]. Polityka rachunkowości ma za zadanie odwzorowywać dokonania (rentowność) i sytuację finansową zakładu ubezpieczeń, dlatego określeniu jej ram służą zasady kontynuacji działania, zasada memoriałowa, zasada istotności, zasada zakazu kompensaty, zasada porównywalności informacji, zasada współmierności, zasada ostrożności, zasady szczegółowej wyceny i pomiaru wyniku finansowego [Sangowski 1992, s. 85-86].

3. Czynniki wpływające na zmiany w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń

Specyfika działalności prowadzonej przez zakłady ubezpieczeń powoduje, że są one bardziej niż inni przedsiębiorcy narażone na ryzyko niewypłacalności, a jej ewentualne skutki są bardziej dotkliwe dla klientów i rynku. W przypadku ubezpieczycieli prowadzących działalność dotyczącą ubezpieczeń majątkowych ma na to wpływ ustalanie ceny za produkt (ochronę ubezpieczeniową) przed poznaniem jego rzeczywistego kosztu (przede wszystkim dokładnej wysokości wypłaconych odszkodowań). W ubezpieczeniach na życie źródłem zagrożenia są okres, na który zazwyczaj zawierane są umowy, oraz nieodpowiednia polityka lokacyjna.

Skutki upadłości zakładów ubezpieczeń są znacznie poważniejsze niż w innych branżach. W przypadku upadłości większości przedsiębiorców poszkodowani z reguły tracą maksymalnie sumę pieniędzy przekazaną takiemu podmiotowi. Upadłość zakładu ubezpieczeń może pociągać za sobą znacznie poważniejsze skutki, gdyż klienci kupują w tym przypadku ochronę ubezpieczeniową przed stratami znacznie większymi niż tylko zapłacona składka⁴. Istniejące na większości rynków fundusze gwarancyjne pokrywają jedynie część zobowiązań upadłego zakładu ubezpieczeń w zakresie niektórych rodzajów ubezpieczeń i do określonej wysokości. Nie do przecenienia jest także wpływ ogłoszenia upadłości dla rynku ubezpieczeniowego jako całości. Oprócz faktu, że to zakłady działające na tym rynku pokrywają koszty wypłaty odszkodowań i świadczeń przez fundusz gwarancyjny,

⁴ Zob. szerzej o funkcji ochrony ubezpieczeniowej w: [Handschke 2001, s. 80-83].

ważny jest odbiór takiej sytuacji przez klientów, ponieważ produkt ubezpieczeniowy jest oparty w dużej mierze na zaufaniu do zakładu ubezpieczeń jako instytucji.

W krótkiej historii polskiego rynku ubezpieczeniowego odnotowano już aż siedem bankructw zakładów ubezpieczeń. Sytuacja ta nie jest jedynie domeną rynków rozwijających się. Także na rynkach rozwiniętych, takich jak Stany Zjednoczone czy Wielka Brytania, notuje się przypadki braku wypłacalności zakładów ubezpieczeń. Zwraca się również uwagę na rosnące zagrożenie upadłościami na innych rynkach, na których, w wyniku liberalizacji i globalizacji działalności ubezpieczeniowej, rośnie intensywność konkurencji i m.in. obniżenie poziomu cen oraz znaczne ich fluktuacje.

Wśród wielu czynników wpływających na zmiany gospodarki finansowej możemy wymienić otoczenie prawne i makroekonomiczne oraz zmiany w branży.

Analiza otoczenia prawnego obejmuje oszacowanie znaczenia przepisów prawnych oraz praktyki nadzoru ubezpieczeniowego, wpływające na podwyższenie kosztów działalności bądź obniżenie przychodów i zysków lub na dostępność odpowiednich danych służących do oceny bezpieczeństwa danego zakładu ubezpieczeń. Ważnym elementem oceny jest również analiza stabilności systemu prawnego, a przede wszystkim podatkowego. W ocenie przepisów i praktyki fiskalnej największy nacisk kładzie się właśnie na stabilność i przewidywalność tych elementów. Ocenie powinny być podawane przede wszystkim: skale podatkowe, odliczenia od podstawy opodatkowania, podatek od towarów i usług oraz podatkowe traktowanie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych, ze szczególnym uwzględnieniem planowanych zmian i zagrożenia nagłymi, niespodziewanymi zmianami.

Ocena regulacji dotyczących działalności ubezpieczeniowej powinna obejmować nie tylko poziom tych regulacji, ale również praktykę ich egzekwowania. Ważne jest, aby przepisy były egzekwowane przez organy nadzoru w sposób korzystny dla rynku jako całości oraz to, aby były one stosowane w jednakowy sposób w stosunku do wszystkich podmiotów działających na tym rynku.

Ważnym elementem oceny przede wszystkim w zagranicznych zakładach ubezpieczeń będzie ocena standardów rachunkowości i nadzoru ubezpieczeniowego w kraju pochodzenia, szczególnie wówczas, gdy będziemy mieli do czynienia jedynie ze sprzedażą ubezpieczeń przy jednoczesnym nadzorze ze strony kraju pochodzenia. Ocenie powinny być poddawane takie elementy, jak: dostępność i zakres sprawozdawczości finansowej⁵, minimalne wymogi wypłacalności, ograniczenia w polityce lokacyjnej zakładu ubezpieczeń, zatwierdzanie taryf i warunków ubezpieczenia, zasady ustalania wysokości wyniku finansowego (zasady wyceny i alokacji wyników działalności lokacyjnej, kalkulacja rezerw, rachunek kosztów), wycena wartości aktywów oraz wymogi dotyczące tworzenia specjalnych rodzajów rezerw, np. wyrównania szkodowości.

Analiza otoczenia makroekonomicznego obejmuje najważniejsze wskaźniki decydujące o kondycji całej gospodarki (a przez to o wynikach zakładów ubezpie-

⁵ Problem ten dotyczy w dużym stopniu również polskich zakładów ubezpieczeń, które w niektórych przypadkach, mimo prawnego obowiązku, nie publikują swoich sprawozdań finansowych lub czynią to z dużym, nawet kilkunastomiesięcznym, opóźnieniem.

czeń), takie jak m.in. wzrost gospodarczy, inflacja, poziom inwestycji zagranicznych, efektywność rynków kapitałowych oraz politykę kursów walutowych.

Ocena wpływu dynamiki branży dotyczy przede wszystkim tych zmian, które przez wpływ na strukturę i zachowania konkurencyjnych zakładów ubezpieczeń zwiększą intensywność konkurencji, a przez to pogarszają wyniki branży [Jaworski, Lisowski 2002, s. 82-85].

4. Przykłady wpływu zmian otoczenia prawnego na gospodarkę finansową zakładu ubezpieczeń

Przykładami możliwego znacznego wpływu zmian regulacji prawnych na gospodarkę finansową zakładów ubezpieczeń mogą być:

- ciągle zmiany w systemach rachunkowości wprowadzane przez stopniową implementację Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR) i Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) przez kraje Unii Europejskiej,
- proponowane zmiany w systemie nadzoru ubezpieczeniowego i przygotowania do wprowadzenia projektu SOLVENCY II,
- projektowane zmiany ustawy Kodeks cywilny z dnia 23 kwietnia 1964 r.

Stopniowe wprowadzanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej) jest skutkiem ujednolicania sprawozdawczości finansowej – zarówno pod względem branżowym, jak i geograficznym. Podjęto decyzje, że zakłady ubezpieczeń, tak jak inni przedsiębiorcy, będą tworzyły jednorodne sprawozdania finansowe. Ze względu na różnice związane ze szczególnym charakterem działalności ubezpieczeniowej (np. odwrócony cykl produkcyjny, szczególne znaczenie działalności lokacyjnej i rezerw, długoterminowy charakter zawieranych umów) postanowiono wprowadzić pewne szczególne rozwiązania. Różnice mają dotyczyć tylko niektórych składników aktywów i zobowiązań.

Z dniem 1 stycznia 2005 r. wprowadzono standard MSSF 4 dotyczący umowy ubezpieczenia⁶. Jego wprowadzenie spowoduje m.in.:

1. Brak uznawania części rezerw techniczno-ubezpieczeniowych (np. rezerw na wyrównanie szkodowości czy rezerw na ryzyka katastroficzne) za zobowiązania ubezpieczeniowe.

2. Podział umów ubezpieczenia na zawierające dostateczny poziom ryzyka ubezpieczeniowego i kontrakty inwestycyjne. W umowach zawierających tylko ryzyko finansowe będą stosowane zasady rachunkowości depozytowej, co oznacza, że składki z takich

⁶ W Polsce obowiązek stosowania MSR (MSSF) dotyczy tylko emitentów papierów wartościowych dopuszczonych do publicznego obrotu oraz banków, a więc dotyczy tylko dwóch zakładów ubezpieczeń: TUiR Warta i TU Europa. W przyszłości mają być nim objęte wszystkie zakłady ubezpieczeń. Zob. art. 2 i 55 ustawy [Ustawa o rachunkowości...].

umów ubezpieczenia nie będą, jak dotychczas, księgowane jako przychód, lecz jako zobowiązanie. Przychodem będą zaś tylko pobierane przez zakład ubezpieczeń opłaty, np. z tytułu zarządzania ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi.

3. Znaczne zmiany w prezentacji aktywów i pasywów oraz po stronie przychodów i kosztów zakładów ubezpieczeń.

4. Znaczne koszty związane z przebudową systemów finansowo-księgowych⁷.

Ponadto istotny wpływ na gospodarkę finansową zakładów ubezpieczeń w Polsce będzie miało wdrożenie m.in. MSR 39, dotyczącego wyceny instrumentów finansowych według tzw. wartości godziwej (*fair value*)⁸. Zmiana reguł w rachunkowości wpłynie m.in. na:

- skrócenie horyzontu decyzyjnego poprzez ograniczanie w portfelu ubezpieczeniowym liczby umów długoterminowych (redukcja *duration* pasywów poprzez wprowadzenie wyceny według wartości godziwej),
- obowiązek dopasowywania aktywów do pasywów na koniec okresów sprawozdawczych spowoduje zmianę polityki lokacyjnej poprzez skrócenie horyzontu inwestycyjnego, a co za tym idzie – stopniową zamianę instrumentów o zmiennej stopie dochodu (np. akcje) na instrumenty o stałej stopie dochodu (np. obligacje),
- problemy w wycenie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych; ich wycena według wartości godziwej nie była dotychczas stosowana,
- modyfikację strategii korporacyjnych zakładów ubezpieczeń⁹.

Zmiany w zakresie nadzoru ubezpieczeniowego poprzez wprowadzenie nadzoru finansowego skoncentrowanego na weryfikacji sfery finansowej ubezpieczyciela (*solvency supervision*) spowodowały natomiast m.in.:

1) zwiększenie wymogów kapitałowych w zakresie minimalnego kapitału gwarancyjnego:

- a) w ubezpieczeniach na życie z 800 tys. euro do 3 mln euro,
- b) w ubezpieczeniach działu II z 0,2-1,4 mln euro do 2-3 mln euro;

2) wyłączenie, w przypadku spółek akcyjnych, możliwości zaliczania 50% należnych, lecz niewniesionych wpłat na poczet kapitału podstawowego do środków własnych zakładu ubezpieczeń;

3) wyłączenie aktywów finansujących kapitały własne zakładów ubezpieczeń należących do tej samej ubezpieczeniowej grupy kapitałowej z grupy aktywów na pokrycie rezerw techniczno-ubezpieczeniowych.

Spowodują one również stopniowe zastępowanie dotychczasowego marginesu wypłacalności przez system kompleksowej oceny wypłacalności (trzy filary) oparty na koncepcji kapitału ważonego ryzykiem (RBC)¹⁰.

⁷ Szerzej na ten temat zob. w: [The Impact... 2004, s. 22; Kędziora 2004; Zastosowanie Międzynarodowych... 2004].

⁸ Jest to kwota, za którą mógłby być wymieniony składnik aktywów lub uregulowane zobowiązania pomiędzy dobrze poinformowanymi stronami w ramach swobodnej transakcji.

⁹ Szerzej na ten temat zob. w: [The Search for... 2003, s. 9-14; Dickinson, Liedtke 2004; Fedor 2005, s. 126-138].

Zmiany w przepisach prawnych dotyczących umowy ubezpieczenia mają na celu stopniowe, dalsze wprowadzanie przepisów prokonsumenckich. Proponowana od 2006 r. kompleksowa zmiana przepisów dotyczących umowy ubezpieczenia oznacza zwiększenie kosztów dostosowania się zakładów ubezpieczeń do zmieniających się przepisów poprzez m.in.:

a) brak automatycznego rozwiązania umowy ubezpieczenia z końcem okresu, na który przypadła niezapłacona składka, co spowoduje brak automatycznego wygaśnięcia ochrony ubezpieczeniowej po braku zapłaty raty składki, a w konsekwencji – zwiększenie wypłat odszkodowań i świadczeń,

b) wprowadzenie bezwzględnie obowiązującego okresu 30-dniowego spełnienia świadczenia¹¹.

5. Zakończenie

Otoczenie prawne jest jednym z istotnych czynników wpływających na zmiany zachodzące w gospodarce finansowej zakładów ubezpieczeń w Polsce. Szczególne znaczenie mają zmieniające się przepisy prawne oraz praktyka nadzoru ubezpieczeniowego. Brak stabilności i jasności systemu prawnego w powiązaniu z niejednolitą i nieprzejrzystą praktyką nadzoru ubezpieczeniowego mogą stanowić jeden z czynników wpływających na problemy zakładów ubezpieczeń z realizacją nakładanych na nie wymogów. Problemy te dotyczą sfery zarówno merytorycznej (np. przygotowania kadry ubezpieczeniowej do przeprowadzenia zmian), jak i kapitałowo-finansowej (rosnące koszty wprowadzania nowych rozwiązań informatycznych) czy technicznej (problemy z informacją zarządczą).

Nakładanie się różnych zmian w jednym czasie, szczególnie dotyczących standardów rachunkowości, wymogów kapitałowych i zaostrzenia przepisów prokonsumenckich, sprawi zakładom ubezpieczeniowym duże problemy. Tylko te zakłady, które uważnie śledzą zmiany i wyprzedzają ich skutki w zakresie merytorycznym (np. poprzez odpowiednie przeszkolenie kadr), finansowym (np. poprzez wcześniejsze wprowadzanie RBC) czy technicznym (np. poprzez wdrażanie nowych programów informatycznych), będą w stanie szybko przystosować się do zachodzących zmian. Jeśli nałożymy na to jeszcze zmiany zachodzące w sferze własnościowej (globalizację i koncentrację działalności), powodujące zmiany w kulturze organizacyjnej zakładu ubezpieczeń, to najbliższe lata stanowić będą poważne wyzwanie zarówno dla kadry menedżerskiej zakładów ubezpieczeń, jak i pracowników tych instytucji.

¹⁰ Szerzej zob. w: [Schmeiser 2004, s. 41-52; Sterzyński 2004a, s. 26-37; *Insurance Solvency...* 2002; Kurek 2004; Sterzyński 2004b, s. 73-79].

¹¹ Zob. [Projekt...].

Literatura

- Dickinson G., Liedtke P.M., *Impact of a Fair Value Financial Reporting System on Insurance Companies: A Survey*, The Geneva Papers on Risk and Insurance, Issues and Practice, Special Issue, 2004.
- Enz R., *The Insurance Cycle as an Entrepreneurial Challenge*, Swiss Re, 2002.
- Fedor M., *Nowe standardy rachunkowości i nadzoru*, [w:] J. Monkiewicz (red.), *Jednolity rynek ubezpieczeń w Unii Europejskiej. Procesy rozwoju i integracji*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Warszawa 2005.
- Goldsmith R.W., *Financial Structure and Development*, Yale University Press, New Haven-London 1969.
- Handschke J., *Ubezpieczenia gospodarcze*, T. Sangowski (red.), Poltext, Warszawa 2001.
- Insurance Solvency Supervision*, OECD COUNTRY PROFILES, OECD 2002.
- Jaworski W., Lisowski J., *Ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej zakładu ubezpieczeń*, [w:] T. Sangowski (red.), *Ubezpieczenia w gospodarce rynkowej*, t. 4, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz 2002.
- Kędziora K., *Wyzwania stojące przed polskim rynkiem ubezpieczeń w świetle implementacji MSR i MSSF*, „Prawo Asekuracyjne” 2004, nr 4.
- Kurek R., *Solvency I i projekt Solvency II – aktualne i proponowane zmiany w zakresie wypłacalności zakładów ubezpieczeń*, „Prawo Asekuracyjne” 2004, nr 4.
- Lisowski J., *Czynniki wpływające na (nie)wypłacalność zakładów ubezpieczeń*, [w:], D. Appenzeller (red.), *Upadłość przedsiębiorstw w Polsce w latach 1990-2003. Teoria i praktyka*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu nr 49, AE, Poznań 2004.
- Lisowski J., Jaworski W., *Wypłacalność zakładów ubezpieczeń*, [w:] T. Sangowski (red.), *Rating jako narzędzie oceny zakładu ubezpieczeń*, Bonami, Poznań 2000.
- Liwacz A., *Captive – stan obecny oraz perspektywy rozwoju na świecie i w Polsce*, [w:] T. Sangowski (red.), *Studia z ubezpieczeń gospodarczych i społecznych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu nr 46, AE, Poznań 2004.
- Pietrzak B., Polański Z., Woźniak B. (red.), *System finansowy w Polsce*, PWN, Warszawa 2004.
- Pokorzyński L., *Uwagi w sprawie podstawowych zasad ubezpieczeń w Polsce*, Zeszyty Naukowe WSE w Poznaniu nr 4, 1957.
- Projekt zmian Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny wraz z uzasadnieniem*, www.ms.gov.pl.
- Sangowski T., *Gospodarka finansowa zakładu ubezpieczeń – wybrane problemy*, AE, Poznań 1995.
- Sangowski T., *System finansowy ubezpieczeń gospodarczych w Polsce*, AE w Poznaniu, Poznań 1992.

- Schmeiser H., *New Risk-Based Capital Standards in the European Union: A Proposal Based on Empirical Data*, „Risk Management and Insurance Review” nr 1, 2004, vol. 7.
- Sterzyński M., *Zarys struktur nadzoru ubezpieczeniowego*, [w:] T. Sangowski (red.), *Studia z ubezpieczeń gospodarczych i społecznych*, Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Poznaniu nr 46, AE, Poznań 2004.
- Sterzyński M., *Zarys zmian w nadzorze na jednolitym rynku ubezpieczeń w kontekście projektu Solvency II*, [w:] *Rynek ubezpieczeniowy po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Forum dyskusyjne ubezpieczeń i funduszy emerytalnych, zeszyt 2, KNUiFE, Warszawa 2004.
- The Impact of IFRS on the Insurance Industry*, Sigma, Swiss Re, nr 2004/7.
- The Search for an International Accounting Standard for Insurance*, The Geneva Papers on Risk and Insurance, Issues and Practice, Special Issue, 2003.
- Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (DzU 2002 nr 76, poz. 694 tekst jednolity z późn. zmianami).
- Walińska E., *Międzynarodowe standardy rachunkowości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.
- Zastosowanie Międzynarodowych Standardów Rachunkowości w zakładach ubezpieczeń, materiały szkoleniowe, Instytut Rachunkowości i Podatków, Warszawa 2004.

REMARKS ON INFLUENCE OF REGULATORY ENVIRONMENT ON FINANCIAL MANAGEMENT OF INSURANCE COMPANIES IN POLAND

Summary

Regulatory environment is one of the key factors influencing financial management of insurance companies in Poland. Changes in legal regulations and supervision practice have significant importance. Simultaneous changes, especially concerning accounting standards, capital requirements and consumer protection can cause serious problems for insurance companies. Only companies that observe those changes and take preemptive measures will be able to keep up.